

Za blagostanje domovine i u korist umjetnosti i znanosti. Pozdravno pismo iz Kiela u Zagreb 1874. g.

Novoosnovano Sveučilište u Zagrebu primilo je uz mnogobrojne druge čestitke i pismo Sveučilišta u Kielu na sjeveru Njemačke. U tekstu na latinskom izražena je želja da iz novog sveučilišta „proizlaze u izobilju najljepši plodovi za blagostanje domovine i u korist umjetnosti i znanosti“. Slične ideje nalazimo i u drugim čestitkama kao i u govoru rektora Mesića povodom otvaranja. Sveučilišta udovoljavaju konkretnim potrebama domovine, i u smislu postojeće države i u smislu mlade nacije. Istovremeno sveučilišta njeguju univerzalnost znanstvene spoznaje. Utemeljenje katedri za povijest u sastavu Sveučilišta u Zagrebu 1874. g. kao i osnutak Seminara za povijest 1886. uklapaju se u općeeuropski trend profesionalizacije historiografije i izgradnje odgovarajućih ustanova.

Dugački put do osnutka Sveučilišta u Zagrebu približio se kraju kada je Sabor Trojedne Kraljevine na svojoj sjednici 15. listopada 1873. prihvatio „Zakonski članak ob ustrojstvu Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu“. Ban Ivan Mažuranić obavijestio je Sabor 13. siječnja 1874. da je monarh 5. siječnja potvrdio ovaj Zakonski članak. Tako se moglo početi s pripremama za otvaranje i početak rada novog Sveučilišta. „Kako je postalo izvjestno, da će sveučilište u jeseni te godine stupiti u život, činjahu, počam od mjeseca srpnja, sve potrebne pripreme za svetčanu proslavu otvaranja sveučilišta zajednički djelujući odbori akademički i pravni“. Konačno u subotu, 8. kolovoza, odredio je Vladin odjel za bogoštovlje i nastavu termin svečanog otvaranja Sveučilišta u Zagrebu, naime, za ponedjeljak, 19. listopada te godine.¹

Možemo se samo diviti organizatorima kako su za malo više od tri mjeseca uspjeli pripremiti sve sastavnice proslave od mise u Katedrali preko svečanog čina otvaranja u Sabornici i banketa u prostorijama Kasina na uglu Ilice i Frankopanske, bakljade pred Banskim dvorima na Gornjem gradu, do zabave za mlade u streljani na Tuškancu.²

¹ *Spomenica 1875*: 48-50, 75 (citati); sažeto prikazano: ŠIDAK 1969: 98-100.

² *Spomenica 1875*: 197-200; ŠIMIĆ JAGUNIĆ 2011: 33-34.

Priprema proslave uključivala je razaslanje poziva gotovo svim europskim sveučilištima, te veleučilištima i učenim društvima u slavenskom okružju da pošalju svoje predstavnike na tu proslavu. Na kraju se odazvalo sedam sveučilišta, naime, Sveučilišta u Berlinu, Bologni, Budimpešti, Grazu, Kološvaru (Cluj-Napoca), Krakovu i Pragu, te devet drugih znanstveno-obrazovnih ustanova, među njima Velika škola u Beogradu i Matice slovenska i slovačka.³

I Sveučilište u Kielu na sjeveru Njemačke⁴, na kojem sam predavao Povijest istočne i jugoistočne Europe od 2000. do 2017. i s kojim sam i dalje vezan⁵, primilo je iz Zagreba poziv na proslavu. Bila je riječ o tiskanom listu, datiranom 1. rujna 1874, s tekstom na hrvatskom jeziku u lijevom stupcu, na latinskom u desnom stupcu. Rukom je napisano oslovljavanje: „Slavnom senatu sveučilišta u Kielu“ odnosno *Venerabili senatui universitatis Kiloniensis*. Unutar teksta je rukom ispunjeno jedino sjedište pozvane ustanove, u ovom slučaju „u Kielu“ odnosno *Kiloniensis*.⁶ U ime „Akademičkog odbora za proslavu svetčanog otvorenja sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu“ poziv potpisuju tiskanim slovima budući rektor i povjesničar Matija Mesić i profesor prava Frano Vrbanić. Pada u oči da se hrvatski i latinski tekst na jednom mjestu jasno razlikuju po sadržaju: sintagma „U proslavu ovoga dana, toli znamenita po kulturni preporod hrvatskoga naroda“ nema pandana u latinskom tekstu. Tamo se samo kaže: *quam diem quum celebrari omni apparatu atque honore par sit*, „Ovaj dan zaslužuje sjajnu i čestitu proslavu“. Nema nikakve dvojbe da u tadašnjem Kielu nitko nije opazio ovu razliku, po kojoj samo hrvatski tekst naglašava važnost sveučilišta za izgradnju nacije.

Pismo je prema bilješki gore lijevo na listu stiglo u Kiel 17. rujna. Jedanaest dana kasnije, 28. rujna, kielski rektor Georg Karl Neuner, po struci pravnik⁷, obratio se dopisom na njemačkom *ad plenum*, svim redovnim profesorima, da je stigao poziv na proslavu 19. listopada „in Zágráb“. Dakle, on koristi mađarski oblik imena grada, a to uz pogrešno objašnjenje da je to „hrvatski naziv za Agram“.⁸ Rektor polazi od toga da se nitko neće odazvati pozivu, jer je riječ o dalekom

³ Popis gostiju iz akademskog svijeta, vidi: *Spomenica* 1875: 78-79; preštampano je 16 pozdravnih govora: *Spomenica* 1875: 114-123. U polovici pozdravica barem dio je izrečen na latinskom.

⁴ Današnji službeni naziv: Christian-Albrechts-Universität zu Kiel; osnovao 1665. zemaljski vladar Christian-Albrecht, vojvoda Schleswig-Holstein-Gottorf-a. Grad Kiel i sveučilište su 1773. dospjeli u sastav danske države. Nakon kratkog razdoblja zajedničke austrijsko-pruske vladavine 1864. – 1866. Schleswig-Holstein je postao pruska provincija, i tako se od 1871. nalazio i u novoosnovanom Njemačkom Carstvu.

⁵ O mojim vezama sa zagrebačkim Odsjekom za povijest i općenito s hrvatskom historiografijom vidi BAŠIĆ 2012; STEINDORFF 2017; GAVRANOVIĆ 2024; STEINDORFF 2024: 181-182.

⁶ LASH, Abt. 47, No. 868: list 141.

⁷ Usporedi popis docenata na kielskom sveučilištu u zimskom semestru 1874./75; *Verzeichniss der Vorlesungen* 1874: 4.

⁸ LASH, Abt. 47, No. 868: list 140.

putu u zemlju izvan Njemačke, i to pogotovo na početku semestra. Uz to se putni troškovi ne bi mogli odbiti od poreza, niti bi bilo dovoljno slobodno raspoloživih sveučilišnih sredstava za plaćanje puta.

Ali rektor se zalaže za to da treba obavezno odgovoriti, zahvaliti na pozivu, izraziti žaljenje što Kiel ne može poslati izaslanika, te treba čestitati povodom osnutka novog sveučilišta, i to na latinskom kao i u pozivu. Kao što Neuner objašnjava, već ranije je zamolio kolegu Lübberta, profesora latinske filologije⁹, da sastavi takvo pismo.

Na kraju rektor Neuner piše kolegama da se raspitao na pošti kako treba adresirati pismo: *Zágráb s. Agram / Croatien*. Informacija iz pošte je bila ispravna. Prema Hrvatsko-ugarskoj nagodbi iz 1868. g. pošta je pripadala zajedničkim poslovima, tako je ugarska vlada kao i na željeznici i u poštanskom prometu ustrajala na mađarskim nazivima.

Zanimljivo je koliko je nesigurnosti bilo vezano za ispravnu adresu na kuverti. U zapisu, koji je Lübbert priložio konceptu čestitke, on se zalaže da treba svakako napisati Agram na kuvertu. Adresa „Zagrabu“ bi bila nepoznata na pošti.¹⁰ On nije shvatio da je u slučaju sintagme „u Zagrebu“ u hrvatskom tekstu pozivnice bila riječ o lokativu hrvatskog naziva grada.

Među ostalim spisima u vezi s pripremom čestitke nalazi se i jedna cedulja.¹¹ Tu kolega Lübbert razmišlja je li „Zagrabu“ možda drugi naziv za Agram ili mjesto u blizini Agrama. Ispod toga netko drugi, vjerojatno poštanski činovnik, piše debelom olovkom da je „Zágráb“ hrvatski naziv za „Agram“, kao što se vidi i na poštanskom žigu kuverte u kojoj je stigla pozivnica, a onda navodi tu adresu koju Neuner prepisuje u dopisu kolegama. Vjerojatno je Neuner tek naknadno gore na prvoj stranici cedulje napisao *Von der Post*, „Od pošte“.

Medicinar Hansen u primjedbi na dnu dopisa rektora kolegama predložio je ne bi li ipak trebalo prvo napisati „Agram“, a iza toga „Zágráb“. Na kraju je rektor Neuner na posebnoj listi upozorio da adresu na kuverti treba napisati latinskim slovima – umjesto tada za tekstove na njemačkom uobičajenim takozvanim „kurentom“, razvijenim iz gotičkog kurziva. Dok se za ovu uputu zaista poslužio kurentom, točnu adresu na kuvertu napisao je latinskim slovima: *An den Senat der Franz-Joseph-Universität zu Zágráb s. Agram (Kroatien)*.¹²

Rektorovo pismo *ad plenum* kojem su bili priloženi pozivnica iz Zagreba i koncept za čestitku iz pera kolege Lübberta¹³ sada je kružilo od jednog do drugog

⁹ Sve identifikacije profesora po strukama i predmetima prema: Verzeichniss der Vorlesungen 1874.

¹⁰ LASH, Abt. 47, No. 686: list 142.

¹¹ LASH, Abt. 47, No. 686: listić bez broja među listovima 140 i 141.

¹² LASH, Abt. 47, No. 686: list 144.

redovnog profesora s molbom za suglasnost. Uz rektorov ima ukupno osamnaest potpisa sa svih četiriju fakulteta, samo jedan je potpis nečitljiv. Osamnaest kolega od 37 redovnih profesora nije se izjasnilo.

Grecist Forchhammer dodaje uz svoj potpis primjedbu da treba uz veliku udaljenost spomenuti i početak zimskog semestra. Orijentalist Hoffmann upozorava da je oblik *Kilionensis* u Lübbertovu konceptu neispravan, treba biti ili *Kiliensis* ili *Kiloniensis*. – Zagrepčani su u pozivu koristili drugu, poznatiju varijantu, iz nje je izveden i naziv grada na poljskom jeziku: *Kilonia*. Ali i drugi oblik se javlja u izvorima. Vjerojatno zbog toga što je Lübbert tek na početku ovog semestra stigao sa Sveučilišta u Gießenu, da bi preuzeo katedru u Kielu, on još nije znao za te filološke finese. Na predlošku za čestitku, koji je isto sačuvan, precrtana su suvišna slova: *Kilionensis*, vjerojatno Forchhammerovom rukom.¹⁴

Čistopis čestitke, otpremljen iz Kiela u Zagreb, točno je preštampan s mnogobrojnim drugim čestitkama iz cijele Europe u *Spomenici na svečano otvaranje kralj. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, prvoga hrvatskoga, dana 19. listopada 1874.*, koja je izišla u godini nakon proslave.¹⁵ Iz preštampanog čistopisa vidimo da nije uvažen Forchhammerov prijedlog, da se spominje početak zimskog semestra, ali provedena je u konceptu olovkom označena korektura: sada stoji ispravan oblik latinskog pridjeva, *Kiliensis*.

Prema prijedlogu rektora Neunera, rektor i senat kielskog sveučilišta potvrdili su primitak poziva na proslavu. Kako u odgovoru stoji, vrlo bi rado poslali svoje predstavnike, ali su na kraju morali nažalost zaključiti da treba odustati od toga. Mole za razumijevanje jer je za ljude koji žive „na švedskom moru“¹⁶ put do zemlje domaćina jako udaljen. A onda pišu, dalje doslovno prevedeno:

Premda ćemo biti odsutni, bit ćemo na svečanostima tog sretnog dana ipak prisutni razmjenom duha kojom su svi prijatelji znanosti povezani. Molit ćemo najdobrostitivijeg i svevišnjeg Boga da štiti *almam universitatem*, plodonosno sveučilište u Zagrebu, koje je osnovano pod najsretnijim predznacima, da ga ojača i obdari svim vrstama povlastica i dobročinstava. Konačno neka dopusti, da iz njega proizlaze u izobilju najljepši plodovi za blagostanje domovine i u korist umjetnosti i znanosti.

Uspoređeno s poslanicama s drugih sveučilišta, ovo je pismo relativno kratko i po sadržaju skromno, ali ipak je i ovdje jasno izraženo što je značio osnutak Sveu-

¹³ LASH, Abt. 47, No. 868: list 143.

¹⁴ LASH, Abt. 47, No. 868: l. 143-143ob.

¹⁵ *Spomenica* 1875: 148. Odatle mi je tekst i poznat. On mi je dao povod za upit ima li o tom predmetu građe u arhivu kielskog sveučilišta, koji se danas nalazi u sastavu Zemaljskog arhiva u Schleswigu. Zahvaljujem sveučilišnom arhivaru dr. Jürgenu Rathjenu za brzi pozitivni odgovor i za slanje skenova.

¹⁶ *maris Sueciei accolis*, „za ljude koji žive uz švedsko more“ – iznenađuje da se ne govori na uobičajeni način o Baltičkom moru. Možda pisac želi naglasiti da more pred Kielom od 1864. nije više pod danskom kontrolom.

čilišta u Zagrebu po tadašnjim mjerilima. Novo sveučilište odmah je ravnopravno primljeno u već postojeću veliku zajednicu sveučilišta od Francuske do Rusije, od Skandinavije do Italije.

Kao što se vidi i na čestitci iz Kiela, latinski još uvijek ima veliku ulogu kao neutralna *lingua franca* znanosti. Od 56 čestitaka njih 19 je napisano na latinskom, sedam ima latinski odlomak na početku ili na kraju uz drugi na narodnom jeziku. Ostale se poslanice služe pojedinim narodnim jezicima u nadi i uvjerenju da će ih primatelj razumjeti, odnosno da ima stručnjaka za taj jezik i u Zagrebu. Uz latinski su zastupljeni – nabrojani po abecednom redu – češki, danski, francuski, mađarski, njemački, poljski, portugalski, ruski, slovenski, španjolski i talijanski jezik. Samo jednom se koristi francuski u funkciji međunarodnog jezika, u slučaju pisma Sveučilišta u Kopenhagenu, ali i tu samo uz danski i latinski.¹⁷ Iznenaduje da nema nijedne čestitke iz Velike Britanije.

Prizivom Božje pomoći kielska i mnogo drugih čestitaka ostaju u tradiciji religiozne legitimacije. Ta se Božja pomoć po riječima kielske čestitke očituje u solidnoj materijalnoj podlozi i u podršci države i društva!

A mene u kielskoj čestitci najviše zanima što je rečeno o dvojakoj svrsi osnutka sveučilišta, naime, da iz njega proizlaze *pulcherrimi fructus ad patriae salutem et ad artium litterarumque utilitatem*, „najljepši plodovi za blagostanje domovine i u korist umjetnosti i znanosti“. I među te plodove treba implicitno, naravno, ubrojiti i historiografiju.

Preveo sam *patriae salutem* sintagmom „za blagostanje domovine“ – ali o kojoj je patriji, domovini riječ? Valjda je ta dvojbenost baš tako zamišljena: *patria* u smislu Hrvatske i hrvatske nacije i istovremeno u većem okviru cijele Austro-Ugarske. Jasnije to dolazi do izražaja u zdravici gosta iz Berlina za vrijeme banketa u Kasinu¹⁸, prorektora i uglednog pravnika Rudolfa Gneista, koji je govorio na njemačkom: novo sveučilište služi prije svega za izgradnju školstva, „da bi se iz nacije stvorila harmonična cjelina“. A osim toga je sveučilište za to određeno, da „djelima mira upotpuni veliku europsku kulturnu zadaću ujedinjene Monarhije“.¹⁹

Ova ambivalentnost između Monarhije i nacije tiče se i zadaća historiografije. Prema Zakonu ob ustrojstvu sveučilišta u Zagrebu od 5. siječnja 1874. osnovane su među ostalim dvije katedre za povijest, jedna za „poviest obću“, druga za

¹⁷ Izbrojeno po odštampanim čestitkama; *Spomenica* 1875: 129-167.

¹⁸ Prilika za zdravice bila je za vrijeme banketa, vidi: *Spomenica* 1875: 198.

¹⁹ *Spomenica* 1875: 118. – Gneist pripisuje i Austro-Ugarskoj i njezinim narodima civilizacijsku misiju prema područjima pod osmanskom vlašću: „Od ove planinske utvrde [naime, Austro-Ugarske] će hrabri vjerni narod nositi blagodati kršćanske kulture i blažih običaja dalje i dalje prema istoku i jugu. I mnoštvo jezika nije prepreka za ovu zadaću, ako je ova zadaća nošena duhom prave znanosti, sveoplođujućim utjecajem klasičnog jezika i kulture.“

„povijest hrvatsku s osobitim obzirom na austrijsku i ugarsku povijest“,²⁰ tj. hrvatska povijest je time stavljena u okvir povijesti cijele Austro-Ugarske. Taj akcent nije tako bio zamišljen otpočeka. U predstavi Sabora monarhu od 29. prosinca 1866. s molbom da ovaj odobri osnutak sveučilišta bila je još predviđena katedra za „povijest trojedne kraljevine sa obzirom na susjedne zemlje jugoslavenske“.²¹ Zasada ne znam u kojem je kontekstu došlo do promjene denominacije na štetu jugoslavenskih projekata, a u korist postojećeg državnog okvira.

U prijedlogu saborskog odbora za „Zakonski članak ob utemeljenju sveučilišta u gl. gradu Zagrebu“ od 11. ožujka 1869. g, kao i u samom Zakonskom članku, koji je monarh sankcionirao, a potom je pročitao u Saboru 10. travnja 1869. g., govori se samo o tome da treba ustrojiti „one stolice učiteljske, koje su sa fakultetnim naukom u užem savezu, naime filozofičke, historičke i filologičke“.²² Inače, i tu nailazimo na razlike u perspektivama: dok se u obrazloženju Sabora za prijedlog Zakonskog članka govori o kulturnim dostignućima „u našem narodu“ i o budućim potrebama domovine²³, monarh navodi u svom reskriptu kao svrhu sankcioniranog Zakonskog članka: „da promaknemo duševni napredak milih nam kraljevina Hrvatske i Slavonije“²⁴, tj. on polazi od državnopravnog okvira s jasnim granicama u okviru Austro-Ugarske i time izostavlja bilo koje konotacije u smislu nacionalnog identiteta.

Druga je stvar kada se gleda na ono što je ostvareno budućim djelovanjem i Sveučilišta i nešto prije osnovane Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti: tu će vlastita identifikacija kao nacionalne ustanove po svemu sudeći biti puno jača od identifikacije s Monarhijom u cjelini. Baš su katedre povijesti uspješno ispunile sebi postavljenu glavnu zadaću da izgrade i njeguju narativ hrvatske povijesti u skladu s univerzalno važećim suvremenim metodama i načelima struke i u razmjeni s historiografijama drugih zemalja.

Iznenaduje u kojoj su mjeri i tadašnji programski govori usredotočeni na ulogu sveučilišta pri izgradnji vlastite nacije, a jedva da se govori o njihovoj ulozi u Monarhiji. Mislim tu na Strossmayerov govor u Saboru 1861. u kojem se zalaže za osnutak Sveučilišta kao preduvjeta procvata znanstvenog rada na narodnom jeziku²⁵, na

²⁰ *Spomenica* 1875: 59; Zakonski članak 1874: 349.

²¹ *Spomenica* 1875: 25. Sama *Spomenica* slijedi Dnevnik sabora g. 1865–67.

²² *Spomenica* 1875: 37, 41.

²³ *Spomenica* 1875: 38. Tu se spominju kao glavni dosadašnji uspjesi osnutak Matice ilirske i Akademije. Matica ilirska je formalno preimenovana u Maticu hrvatsku tek 29. studenog 1874, malo nakon otvaranja sveučilišta. Dakako, Rački govori na otvaranju JAZU 1867 već o Matici hrvatskoj; RAČKI 1867: 48.

²⁴ *Spomenica* 1875: 41. – Zanimljivo da se tu ignorira odredba prema hrvatsko-ugarskoj nagodbi iz 1867, da se spominje i Dalmacija u nazivu zemlje: Trojedna kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija.

²⁵ STROSSMAYER 1861: 336-341.

govor Franje Račkog na otvaranju JAZU-a 1867. g.²⁶, kao i na govor prvog rektora, povjesničara Matije Mesića, povodom otvaranja Sveučilišta.²⁷

Dok je Strossmayer 1861. još govorio o „jugoslavenskom sveučilištu“ i Rački 1867. o potrebama „mile nam Jugoslavije“²⁸, taj pojam se kod Mesića ne javlja nijednom. Po njemu je otvaranje Sveučilišta „veliki dan“ za „vaskoliki hrvatski narod (357,1)“²⁹. „Mladež je hrvatska [...] u velikoj mjeri sposobna za naobrazbu i prosvjetnu radnju (372,3).“ Pri tome je misija novog sveučilišta i dalje slično zamišljena kao kod Strossmayera i Račkoga: novi prosvjećeni život treba „obasjati i one suplemenika naših, ovdje na jugu slovinskom prebivajućih, koji su nesgodom vremena, a ne krivnjom svojom zaostali u svom razvitku (372,1)“.³⁰ Tu se očito misli na područja pod osmanskom vlašću.

Mesić jedan-jedini put spominje državnu cjelinu: „To je naše sveučilište onako uređeno i ustrojeno, kao što su ustrojena sveučilišta srednje Evrope, a po ime (poimenice) sveučilišta naše monarkije³¹, te prema tomu imade i svrhu i s njimi jednaku: da goji pravu znanost i uzgaja valjane značaje, a uza to, da bez uštrba te svoje prve zadaće usposobljuje svoje učenike za njeka zvanja, za koje se hoće više znanstveno obrazovanje (370,2).“³²

U ostalim spominjanjima je riječ o odnosu između nacije i samog monarha. Ovaj je prema Mesićevim riječima time, što je već 1866. u načelu odobrio pripreme za osnutak Sveučilišta, promicao „duševni napredak našega naroda, hoteći navlastito, da mu osigura organski razvoj cjelokupnoga kulturnoga života (369,3)“. Na kraju Mesić zahvaljuje „kralju i vladaru Franji Josipu I, koji je u svojoj otčinskoj brizi

²⁶ RAČKI 1867: 44-53.

²⁷ MESIĆ 1874: 357-374.

²⁸ STROSSMAYER 1861: 338; RAČKI 1867: 51.

²⁹ MESIĆ 1874: 357. Brojevi u zagradi se odnose na stranicu publikacije i na broj odlomka na stranici.

³⁰ LUETIĆ 2002: 33 isto naglašava ovaj aspekt u Mesićevu govoru.

³¹ Ustroj novog zagrebačkog sveučilišta zaista slijedi ustroj austrijskih sveučilišta na osnovi reforma pod ministrom Thunom 1850, koje imaju puno zajedničkog s reformama u Pruskoj i drugim njemačkim državama u prvoj polovici 19. stoljeća: ASH 2017: 81-98; ŽUPAN 2016: 292. U svesku *Croatien und Slavonien* unutar reprezentativne serije *Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild* Izidor Kršnjavi isto naglašava da ustrojstvo sveučilišta slijedi austrijski uzor, jedino da studenti filologije i povijesti moraju nakon prve godine dodatno položiti ispit iz arheologije (Kršnjavi 1902: 180).

³² Time govornik naglašava novo shvaćanje o ulozi sveučilišta u državi i društvu, slično još jednom MESIĆ 1874: 372,3. Do sveučilišnih reforma u 19. stoljeću funkcija sveučilišta je bila usredotočena na podučavanje i na pripremu za određena zanimanja, nakon reformi je upoznavanje s istraživačkim radom stupilo u prvi plan; usp. AICHNER, MAZOHL 2017b: 18-19. JORDAN 1969: 62, 65. – KRŠNJAVI 1902: 180-181 upozorava na važnost pedagoške pripreme budućih srednjoškolskih profesora i pozdravlja da sada postoji Seminar pedagogije u Zagrebu, koji surađuje s donjogradskom gimnazijom. – Seminar je osnovan 1896, vidi *Spomenica* 1900: 52-53.

za napredak vjernog si i odanoga naroda uzvišenom rieči svojom izrekao: da se ovdje na jugu slovianskom, a u zemlji Njegovoj za to zvanj i sposobnoj, podignu velebni hramovi znanosti, koji se Njegovim imenom ozvati imadu (373,4).“

Kielski profesori u svojoj su čestitci uz plodove rada sveučilišta za blagostanje domovine naveli i „plodove u korist umjetnosti i znanosti“³³. Na slične formulacije nailazimo u Mesićevu govoru, u drugim pismenim čestitkama i zdravicama. Uvijek je riječ o univerzalnosti znanosti i znanstvene spoznaje. Mesić govori o „svetištu znanosti i umnoga rada“ (357,3). „Nebudući nauka osebinom jednoga samo naroda, nego obćenitim blagom svega ljudstva, gradit će naše sveučilište na velikih rezultatih [...]. Nu pri tom će ipak osobitom zadaćom biti umnikom, da se osvrću na individualnu narav i ćud naroda svoga [...] (370,3).“³⁴ Kolege iz Graza naglašavaju u svojoj na njemačkom napisanoj čestitci: „Kao što znanost ne poznaje prostorne granice, tako ni mjesta njezine njege ne pripadaju naciji, koja ih je stvorila, već civiliziranom ćovjećanstvu.“³⁵

Kao da su sva ova tadašnja razmišljanja o dvojnoj zadaći sveučilišta sažeta u poznatom eseju *Ideja sveučilišta* filozofa Carla Jaspersa iz 1923.:

Sveučilišta su državne ustanove ili, ako su privatne zaklade, ipak pripadaju jednoj naciji. Sveučilište je svugdje, gdje je ono uistinu sveučilište, izraz jednog naroda. Sveučilište teži za istinom, želi prepoznati ono što je općevažeće, želi služiti ćovjećanstvu, predstaviti ljudstvo općenito. *Humanitas* – kolikogod često i duboko se promijenilo znaćenje ovog pojma – pripada njegovom biću. Zato je svako sveučilište nešto nacionalno, što pripada jednom narodu, ali uz ovo teži i za tim, da obuhvati i ostvari i ono što je nadnacionalno.³⁶

Vratimo se još jednom u Kiel: od vremena osnutka Sveučilišta 1665. godine postojala je jedna katedra za povijest u sastavu Filozofskog fakulteta. Od 1840. su djelovale dvije katedre za povijest, na početku bez daljnje specifikacije u nazivu. Od 1866. jedna od tih katedri je eksplicitno određena za „staru povijest“, naime antiku. Posebna katedra za pokrajinsku povijest Schleswig-Holsteina osnovana je tek 1924.³⁷ U godini osnutka katedri u Zagrebu profesor za staru povijest u

³³ Vrlo slično u na njemačkom napisanoj čestitci iz Greifswalda, samo drugaćijim redosljedom: *im Dienste der Wissenschaft und des Vaterlandes*, „u službi znanosti i domovine“, vidi *Spomenica* 1875: 141. – Da kielska čestitka uz znanost spominje i umjetnost, prvi je izuzetak među čestitkama.

³⁴ Slično RAČKI 1867: 45; *Spomenica* 1875: 46 (Govor Račkoga u Saboru 22. rujna 1872): „Poznato je da nauk nije monopol nijednoga naroda, da je nauk rezultat uma ljudskoga, dobro svih naroda. U tom obziru neima nijedan narod prava sam si ga prisvajati. S druge strane poznato je, da je nauk rezultat narodnih individualiteta.“

³⁵ *Spomenica* 1875: 140.

³⁶ JASPERS 1923: 65-66 (3. poglavlje, § 5 *Universität und Nation*, na početku paragrafa) [moj prijevod]. – Gledajući na prilike u Njemačkoj nakon ujedinjenja 1871, Jaspers polazi od premise ostvarene nacionalne države.

³⁷ JORDAN 1969: 44, 60.

Kielu bio je Christian August Volquardsen, jedan od onih profesora koji su svojim potpisom potvrdili koncept teksta čestitke za zagrebačko sveučilište. Nema potpisa njegova kolege Carla Schirrena koji je tek u ovom semestru trebao preuzeti katedru za srednjovjekovnu i noviju povijest.³⁸

Na kraju 2022. godine u Kielu smo proslavili 150. godišnjicu osnutka Seminara za povijest.³⁹ Još prije nego što su seminari postali ustanove unutar fakulteta, predstavljali su posebni, suvremeni način nastave pokraj klasičnog frontalnog predavanja, za njih se koristio i pojam *Übung*, „vježba“. Kielski je seminar 1872. osnovan na inicijativu tadašnjeg profesora za srednjovjekovnu i noviju povijest Rudolfa Usingera, koji se upoznao s ustanovom seminara na svom prethodnom mjestu djelovanja, u Greifswaldu. Po rukom napisanom statutu iz 1872. kielski povijesni seminar imao je „dvostruku svrhu, uvesti u metodu kritičnog povijesnog istraživanja i pripremiti buduće učitelje na višim školama za nastavu u povijesnom predmetu“. Paralelno uz dvije katedre seminar je imao dva odsjeka: jedan za staru, jedan za „modernu povijest“. U tiskanom statutu iz 1882. umjesto toga piše za „noviju povijest“. Svaki se odsjek trebao sastati jedanput u tjednu radi znanstvenih istraživanja. Uz to su bila predviđena slobodna predavanja radi praktične obuke budućeg rada kao nastavnika povijesti. Seminar je raspolagao novčanim sredstvima da bi profesori u dogovoru nagradili najuspješnije sudionike seminara.⁴⁰ Po statutu iz 1882. svaki je profesor imao svoja odvojena sredstva za nagrade, tj. prijašnje odlučivanje u dogovoru je po svemu sudeći dovelo do nesuglasica. 1884. g. takve su nagrade ukinute za cijelu Prusku.

Kao što se može pratiti u popisima predavanja, od zimskog semestra 1872./73. kielski su profesori povijesti redovito nudili uz predavanja i po jedan seminar. Prema statutu iz 1882. seminar je raspolagao i sredstvima za izgradnju vlastite knjižnice, prvi su put ova sredstva dodijeljena 1875.⁴¹

Inače gotovo istovremeno kada je osnovan seminar u Kielu, govori se već i u Zagrebu o potrebi organizacije seminara. Zakonodavni odbor Sabora je 11. rujna 1872. prihvatio prijedlog saborskog školskog pododbora pod predsjedništvom Franje Račkoga, na koji način treba organizirati novo sveučilište. Među ostalim se tražilo: „Podpun mudroslovni fakultet sa sjemeništi za pripravnike nuždan je

³⁸ Carl Schirren potekao je iz Estonije, tada u sastavu Ruske Imperije. Budući da se politički zamjerio vlastima i izgubio profesuru u Tartu 1869, emigrirao je s obitelji u Njemačku, prvo u Dresden, a 1874. u Kiel, usp. JORDAN: 69-71.

³⁹ Ovim je povodom izišao zbornik koji se samo kratko u uvodu bavi osnutkom seminara. Veći dio doprinosa je posvećen djelovanju pojedinih odjela i katedri, među ostalim odjela za povijest istočne Europe koji je osnovan tek 1958, usp. STEINDORFF 2022: 237-238.

⁴⁰ Tekst statuta iz 1872.: LASH, Abt. 47, No. 1835, list 6r-6v.; tekst statuta 1882: *Reglement* 1882: 533.

⁴¹ Za cijeli kontekst JORDAN 1969: 40, 63, 65.

i za uzgoj učitelja za srednje škole u domovini.⁴² Riječ „sjemenište“ ovdje se koristi kao hrvatska inačica latinskog pojma *seminarium*!

Na sjednici sabora 22. rujna te godine Rački se ponovo vraća na ustrojstvo sveučilišta i upućuje na uzor Njemačke i upozorava da je na novoosnovanom sveučilištu u Straßburgu Filozofski fakultet podijeljen na filozofski fakultet u užem smislu i na matematičko-prirodoslovni.⁴³ Takva podjela je inače u Zagrebu konačno provedena 1946,⁴⁴ a u Kielu tek 1963.⁴⁵ Na sve različite prijedloge je pravnik Pavao Muhić u svojstvu vladina predstavnika i predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu na koncu odgovorio da se treba držati sankcioniranog članka o ustroju Sveučilišta od 8. travnja 1869.⁴⁶ I na tome je i ostalo.

Tek su 1886. na Filozofskom fakultetu osnovani seminari: za staroklasičnu filologiju, za historiju opću i austro-ugarsku, a osobito za hrvatsku i za pomoćne znanosti, za hrvatski jezik i matematiku. Obrazloženje, koje nalazimo u *Spomenici* o 25. godišnjici postojanja Sveučilišta u Zagrebu, jako nalikuje na definiciju iz citiranog statuta Seminara za povijest u Kielu: „Svrha je seminarima praktičnim vježbama upućivati članove seminarske i uvoditi u samostalan znanstveni rad te ih tako osposobljavati za vrsne gimnazijske učitelje.“⁴⁷

Utemeljenje katedri za povijest u okviru osnutka Sveučilišta u Zagrebu 1874. g. uklapa se u općeeuropski trend profesionalizacije historiografije i izgradnje odgovarajućih ustanova. Time novoosnovane katedre doprinose općoj modernizaciji u okvirima postojećeg sustava. Na drugoj strani sveučilište s hrvatskim nastavnim jezikom i profesionalna historiografija služe istovremeno kao važni čimbenici za razvitak i afirmaciju nacije.⁴⁸

Osnutkom Akademije 1867. i Sveučilišta 1874, hrvatska nacija je s jedne strane sebi odredila sigurnije mjesto u staroj imperiji Austro-Ugarske Monarhije, a s druge strane napravila veliki korak prema ravnopravnosti s drugim nacijama koje su se formirale u toku 19. stoljeća i djelomično već imale svoje nacionalne države. I zgrade Akademije i Sveučilišta u Zagrebu – i jedna i druga smještene na Zelenoj potkovi – postale su dvojaki simboli: na jednoj strani pridonose stvaranju slike

⁴² *Spomenica* 1875: 44.

⁴³ *Spomenica* 1875: 47. Nije to sasvim točno: itekako je sačuvan uz Teološki, Pravni i Medicinski fakultet i Filozofski fakultet, ali podijeljen je na dva odjela: a) *Humanistische Abtheilung* i b) *Mathematisch-naturwissenschaftliche Abtheilung*, vidi *Amtliches Verzeichniss* 1874: 6-7. I tako je bilo i u Zagrebu po Zakonu o ustroju sveučilišta od 1874: „D. Na mudroslovnom fakultetu I. Odjela filozofsko-historičkoga [...] II. Odjela mat. Prirodoslovnoga“, vidi *Spomenica* 1875: 59; Zakonski članak 1874: 349-350.

⁴⁴ MILUŠEVIĆ, SIROTKOVIĆ, LANG 1969: 191-192; LUETIĆ 2002: 83-84.

⁴⁵ JORDAN 1965: 61.

⁴⁶ *Spomenica* 1875: 48.

⁴⁷ *Spomenica* 1900: 16, 52 (ovdje citat).

⁴⁸ OTRUBA 1975: 106-113; ANDERSON 2004: 232;

grada koja u mnogočemu podsjeća na ostale metropole unutar Austro-Ugarske, a s druge strane same stoje kao simboli uspješne izgradnje nacije.⁴⁹

Čestitam Odsjeku za povijest na 150 godina djelotvornog istraživačkog rada, kao i na pripremanju budućih nastavnika u srednjim školama i znanstvenog podmlatka za struku i kulturu. Posebice želim Odsjeku i dalje uspješan rad koji povezuje sudjelovanje u međunarodnom znanstvenom diskursu i njegovanje nacionalne povijesti!

⁴⁹ Up. STEINDORFF 2000: 64-65; STEINDORFF 2021:78-80.

Bibliografija

Kratica

LASH Landesarchiv Schleswig-Holstein [sa sjedištem u Schleswigu]

Neobjavljeni izvori

LASH, Abteilung 47, No. 868; No. 1835

Literatura

Amtliches Verzeichniss des Personals und der Studirenden der Universität Strassburg für das Sommer-Halbjahr 1874. 1874. Strassburg: Universitäts-Buchdruckerei von Johann Heinrich Eduard Heitz.

AICHNER, Christof, Brigitte MAZOHL, ur. 2017a. *Die Thun-Hohenstein'schen Universitätsreformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen.* Wien – Köln – Weimar: Böhlau.

AICHNER, Christof, Brigitte MAZOHL. 2017b. „Für Geist und Licht! ... Das Dunkel schwand!“ Die Thun-Hohensteinschen Universitätsreformen. U *Die Thun-Hohenstein'schen Universitätsreformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen*, ur. AICHNER, Christof, Brigitte MAZOHL, 13-27. Wien – Köln – Weimar: Böhlau.

ANDERSON, R. D. 2004. *European Universities From the Enlightenment to 1914*: Oxford etc: Oxford University Press.

ASH, Mitchell G. 2017. Wurde ein „deutsches Universitätsmodell“ nach Österreich importiert? Offene Forschungsfragen und Thesen. U *Die Thun-Hohenstein'schen Universitätsreformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen*, ur. AICHNER, Christof, Brigitte MAZOHL, 76-98. Wien – Köln – Weimar: Böhlau.

BAŠIĆ, Ivan. 2012: Duh statuta dalmatinskih komuna [intervju s Ludwig Steindorffom]. *Universitas*, god IV, broj 34: 14-15; https://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Novosti_press/universitas/universitas-34.pdf

GAVRANOVIĆ, Ivan. 2024. Razgovor s povjesničarom prof. dr. Ludwigom Steindorffom. *Živa zajednica* 1-2/2024: 10-11; <https://www.zivazajednica.de/razgovor-s-povjesnicarom-prof-dr-sc-ludwigom-steindorffom/>

JASPERS, Karl. 1923. *Die Idee der Universität* [1923]. U JASPERS, Karl, *Schriften zur Universitätsgeschichte*, ur. HIMMEL, Oliver [Karl Jaspers. *Gesamtausgabe* I/21], 1-67. Basel: Schwabe Verlag 2016.

JORDAN, Karl. 1965. Christian-Albrechts-Universität Kiel 1665-1965. Neumünster: Karl Wachholtz Verlag.

JORDAN, Karl. 1969. Geschichtswissenschaft. U JORDAN, Karl, Erich HOFFMANN. *Geschichte der Philosophischen Fakultät. Teil 2* [*Geschichte der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel 1665-1965* V,2], 7-101. Neumünster: Karl Wachholtz Verlag.

LUETIĆ, Tihana. 2002. *Die Geschichte der Universität Zagreb von ihrer Gründung bis heute.* Zagreb: FF press.

- KRŠNJAVI, Isidor. 1902. Culturinstitute und Schulwesen. U *Croatien und Slavonien. (Siebenter Band der Länder der St. Stephans-Krone)* [Die Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. [24]], 176-212. Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei.
- MESIĆ, Matija. 1874. [1969.] Govor prvog rektora M. Mesić prilikom otvorenja Sveučilišta 19. listopada 1874. U *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, sv. 1, 357-374. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- MILUŠEVIĆ, Ante, Hodimir SIROTKOVIĆ, Slobodan LANG. 1969. Sveučilište od oslobođenja do uvođenja društvenog upravljanja (1945-1954). U *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, sv. 1, 185-239. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- OTRUBA, Gustav. 1975. Die Universitäten in der Hochschulorganisation der Donaumonarchie – nationale Erziehungsstätten im Vielvölkerreich 1860 bis 1914. U BAHNSON, Karsten et al. *Student und Hochschule im 19. Jahrhundert. Studien und Materialien [Studien zum Wandel von Gesellschaft und Bildung im Neunzehnten Jahrhundert. 12]*, 75-155. Göttingen: Vandenhoeck & Rupprecht.
- RAČKI, Franjo. 1867. Besjeda predsjednikova. *Rad JAZU* 1: 44-53.
- Reglement für das historische Seminar an der Königlichen Universität zu Kiel. 1882. U *Centralblatt für die gesammte Unterrichtsverwaltung in Preußen*, 533. Berlin: Verlag von Wilhelm Herz.
- Spomenica na svetčano otvaranje kralj. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, prvoga hrvatskoga, dana 19. listopada 1874.* Zagreb: Tiskarna Dragutina Albrechta 1875.
- Spomenica o 25-godišnjem postojanju Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu.* 1900. Zagreb: Tisak Kr. zemaljske tiskare.
- Spomenica u povodu 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, ur. Jaroslav ŠIDAK, sv. I-II, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu 1969.
- STEINDORFF, Ludwig. 2010. Hrvatska kao ogledalo europske urbane baštine. *Kroatalogija* 1/1: 58-73.
- STEINDORFF, Ludwig. 2017. Pogled izvana. Njemačka historiografija o hrvatskoj povijesti. *Historijski zbornik* 72/1: 217-224; <https://hrcak.srce.hr/192956>
- STEINDORFF, Ludwig. 2021. Empire and Nation – Croatia in the Context of Two Competing Concepts in Europe. U TUKSAR, Stanislav, Vjera KATALINIĆ, Petra BABIĆ, Sara RIES, ur. *Glazba, umjetnost i politika: Revolucije i restauracije u Europi i Hrvatskoj 1815-1860. Uz 200. obljetnicu rođenja Vatroslava Lisinskog i 160. obljetnicu smrti bana Jelačića*, 67-80. Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo.
- STEINDORFF, Ludwig 2022. Osteuropäische Geschichte an der Christian-Albrechts-Universität. U AUGÉ, Oliver, Gerald SCHWEDLER, ur. *Impulse der Kieler Geschichtsforschung einst und heute für die deutschsprachige Geschichtswissenschaft. Zum 150-jährigen Bestehen des Historischen Seminars der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel*, 233-256. Kiel: Universitätsverlag Kiel.
- STEINDORFF, Ludwig. 2024. Ad honorem Neven Budak. Ad fontes et initia: O početcima ustanove kneštva u dalmatinskim gradovima. *Historijski zbornik* 77/1: 181-200.

STROSSMAYER, Josip Juraj. 1861 [1969]. Govor J. J. Strossmayera u Hrvatskom saboru od 29. travnja 1861. U *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, sv. 1, 336-340. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

ŠIDAK, Jaroslav. 1969. Sveučilište do kraja prvoga svjetskog rata. U *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, sv. 1, 91-123. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

ŠIMIĆ JAGUNIĆ, Katarina. 2011. Sveučilište u Zagrebu 1874. – 1910. godine i komparacija s drugim sveučilištima u Monarhiji (u Beču i Budimpeštu). Magistarski rad, Zagreb: Filozofski fakultet.

Verzeichniss der Vorlesungen welche im Winterhalbjahre 1874–74 an der Königl. Christian-Albrechts-Universität zu Kiel gehalten werden sollen, Kiel: Universitäts-Buchhandlung 1874; https://journals.ub.uni-kiel.de/servlets/MCRFileNodeServlet/jportal_derivate_00000103/Y%202512-1874,3a,ws.pdf

Zakonski članak Sabora Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 5. siječnja 1874. ob ustrojstvu Sveučilišta Franje Josipa I u Zagrebu, U *Spomenica u povodu proslave 300 godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, sv. 1, 341-356. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

ŽUPAN, Dinko. 2016. Kulturni i intelektualni razvoj: Hrvatska u „dugom“ 19. stoljeću. U ŠVOGER, Vlasta, Jasna Turkalj, ur. *Temelji moderne Hrvatske. Hrvatske zemlje u „dugom“ 19. stoljeću* [Biblioteka Povijest Hrvata 6], 273-308. Zagreb: Matica Hrvatska.

For the Prosperity of the Homeland and for the Benefit of Art and Science. Congratulations from Kiel to Zagreb

Among other scientific institutions all over Europe also the University of Kiel in the north of Germany obtained an invitation to send delegates to the celebrations on the occasion of the opening of the University of Zagreb on October 1874. In their answer in Latin from 25th September the rector and the senate of the University of Kiel regretted that due to the long distance from the “Swedish sea” they were not able to attend the celebrations, but they would pray to the Almighty, that he may protect the new university and allow it to bear the finest fruits for the prosperity of the homeland and for the benefit of art and science.

The letter clearly expresses what the founding of the university based on contemporary models meant. It was immediately accepted into the large community of universities in Europe.

The wish for „fruits for the prosperity of the homeland“ obviously refers to the state, the Austro-Hungarian Monarchy, as well as to the Croatian nation, and this ambiguity refers also to the role of historiography. We meet similar ideas in other congratulatory letters and toasts during the banquet, too.

In fact, if we look at the future activities of the University of Zagreb as well as the Yugoslav Academy of Science and Arts, which was founded in 1867, the

identification as a national institution was much stronger than the identification with the Monarchy. Also, the speech of the first rector Matija Mesić on the celebration fits with this attitude.

Notwithstanding the different accentuation of the university as institution in the interests of the state or the nation, all agree about the „benefit of art and science“ as universal purpose of universities.

In 2022 the Seminary of history at Kiel celebrated its 150th anniversary. In Zagreb a Seminary of history was established only in 1886, but even before the foundation of the University Franjo Rački had already insisted upon the need of seminaries for the preparation of future schoolteachers.

The establishment of the chairs of history within the foundation of the University of Zagreb in 1874 fits with the general European trend of professionalization of historiography and the establishment of corresponding institutions. The new chairs were a contribution to modernization within the existing political system, but at the same time the university, at which the language of instruction was Croatian, and the chairs of history were important factors for the development and affirmation of the modern Croatian nation.

Key words: Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, University of Kiel, University of Zagreb, chairs of history, Austria-Hungary, Croatian nation, Yugoslavism, universality of science, opening of Zagreb University 1874

Ključne riječi: Sveučilište u Kielu, Sveučilište u Zagrebu, katedre za povijest, Austro-Ugarska, hrvatska nacija, jugoslavizam, univerzalnost znanosti, otvorenje zagrebačkog sveučilišta 1874.

Ludwig Steindorff
Christian-Albrechts-Universität zu Kiel
Historisches Seminar
24116 Kiel, Njemačka
lsteindorff@oeg.uni-kiel.de

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

56

BROJ 3

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2024.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 56, broj 3

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Gost urednik / Guest Editor

Damir Agičić, Zrinka Nikolić Jakus, Tomislav Galović, Filip Šimetin Šegvić

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Filip Šimetin Šegvić (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),

Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo),

Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),

Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),

Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Katarina Starčević

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*